

جاء هلال، أخذ بني مُتَعَانَ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعُشُورِ نَحْلٍ لَهُ، وَكَانَ سَأَلَهُ أَنْ يَحْمِيَ لَهُ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ سَلْبَةُ، فَحَمَى لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ الْوَادِي. فَلَمَّا وُلِّيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَتَبَ سَفِيَّانُ بْنُ وَهْبٍ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَسْأَلُهُ عَنِ ذَلِكَ فَكَتَبَ عُمَرُ: إِنَّ أَدَى إِلَيْكَ مَا كَانَ يُؤَدِّي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عُشُورِ نَحْلِهِ، فَأَحْمِ لَهُ سَلْبَةَ، وَإِلَّا فَإِنَّمَا هُوَ ذُبَابٌ عَيْثُ يَأْكُلُهُ مَنْ يَشَاءُ

“Beni Mutan’dan biri olan Hilal, arılarının öşrü ile birlikte Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e geldi ve Selebe denilen bir vadinin kendisine himaye edilmesini talep etti. Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem de bu vadiyi onun himayesine verdi. Ardından Ömer İbn Hattab Radiyallahu Anh, yönetime atanınca Sufyan İbn Vehb ona, vadi hakkında sorduğu bir mektup yazdı. Bunun üzerine Ömer, ona şöyle bir mektup yazdı: Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e verdiği arılarının öşrünü sana da verirse Selebe’yi onun himayesine ver. Aksi takdirde o, yağmur sineklerinin dilediğince konuştuğu yerdir.” Bu hadis, balda zekâtın olduğuna istidlalde bulunmaya uygun değildir. Zira Ebi Seyyâra’nın hadisi munkatidir. Çünkü bu, Süleyman İbn Musa’nın Ebi Seyyâra’dan rivayet ettiği bir hadistir. Nitekim Buhari, şöyle demiştir: "Süleyman, sahabelden hiçbir kimseyi görmemiştir ve balın zekâtı hususunda sahih olan bir şey yoktur." Amr İbn Şuayb’ın hadisini ise Ebu Davud ve Nesai rivayet etmiş ve İbn Abdilberr el-İstizkar’da hasenlemiştir. Buna rağmen zekâtın balda vacip olduğuna delalet etmez. Çünkü onun verdiği şey nafîle olup Ömer’in fiilinin deliline binaen alınan şey karşılığında o ikisine himaye hakkı verilmiştir. Çünkü o, illeti fark etti ve bunun aynısını emretti. Nitekim Sa’d İbn Ebî Zubâb’tan rivayet edilen şu hadis bunu teyit etmektedir: **أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى قَوْمِهِ وَأَنَّهُ قَالَ لَهُمْ: أَدُوا الْعُسْرَ فِي الْعَسَلِ** **“Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, onu kavmi üzerine amil olarak görevlendirdi ve o da onlara şöyle dedi: Balın öşrünü verin.”** [el-Beyhaki ve İbn Ebi Şeybe tahrir etti. El-Buhari, el-Ezderî ve başkaları zayıf dedi.] Bununla birlikte Şafii, şöyle demiştir: Sa’d İbn Ebi Zubâbe’nin rivayet ettiği şey şuna delalet etmektedir: **أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَأْمُرْهُ فِيهِ بِشَيْءٍ، وَأَنَّهُ شَيْءٌ رَأَهُ هُوَ فَتَطَوَّعَ لَهُ بِهِ قَوْمُهُ** **“Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, bal hususunda ona hiçbir şey emretmemiştir. Bu onun gördüğü bir şey olup kavmi, bunu ona nafîle olarak vermiştir.”** İşte bunların hepsi, balda zekât olmadığına delalet etmektedir. Hatta kendisi ile istidlalde buldukları hadisler bile balda zekâtın vacip olmadığına delalet etmektedir.) Bitti.

3- Aynı şekilde değerli taşlarda zekât vacip değildir. Çünkü şeriat onu zekât mallarından kılmamıştır. Bu nedenle değerli taşlarla karıştırılan altının, içindeki değerli taşların ağırlığı düşüldükten sonra zekâtı verilir. Zira değerli taşlar zekât kapsamına girmez ve ilgili şerî hükümlere göre içindeki karışım düşüldükten sonra geriye kalan altının zekâtı verilir.

4- Bal ve değerli taşların ticaret için hazırlanmasına gelince; bunların zekâtı vardır. Nitekim bunun detaylarını Hilafet Devleti’nde Maliye ve H. 25 Cumade'l Âhir 1437 M. 03/04/2016’da yayınladığımız soru cevapta açıkladık ki onun metni aşağıdaki şekildedir:

[Ticaret malları; nakitlerin dışında kazanç maksadıyla alınıp satılan yiyecekler, giyecekler, mefruşat, imalatlar, hayvanlar, madenler, arazi, bina ve bunların dışında alıma ve satıma konu olan kendisi ile ticaret yapmak için sahip olunan her şeyi kapsar.

Ticaret maksadıyla sahip olunan malların zekâtının verilmesi gerekir. Nitekim Semure İbn Cündub’tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: **فَإِنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَخْرَجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعِدُ لِلْبَيْعِ** **“Bundan böyle satmak için elimizde bulduğumuzdan zekât çıkarmayı (vermeyi), Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize emretti.”** [Ebu Davud rivayet etti.] Ebu Zer, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **وَفِي الْبَرِّ صَدَقَتُهُ** **“Bezz için de zekât vardır.”** [Darekutni ve Beyhakî rivayet ettiler.] El-Bezz, ticaret yapmak için sahip olunan elbise ve kumaşlara denir. Ebu Amra Bin Hammas, babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir: **مَرَّ بِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَقَالَ: يَا حِمَّاسُ، أَدَّ زَكَاةَ مَالِكَ، فَقُلْتُ: مَا لِي** **“Ömer İbn Hattab bana uğradı ve şöyle dedi: Ey Hammas, malının zekâtını ver. Bunun üzerine ben, ok kuburlarından ve dibağlı derilerden başka malım yoktur dedim. Bunun üzerine Ömer: Onların değerlerini tespit et, sonra da zekâtını ver dedi.”** Abdurrahman İbn Abdülkari’den şöyle dediği rivayet edilmiştir: **كَانَتْ عَلَى بَيْتِ الْمَالِ، زَمَنَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَكَانَ إِذَا خَرَجَ الْعَطَاءُ جَمَعَ أَمْوَالَ التَّجَارِ، ثُمَّ حَسَبَهَا، شَاهَدَهَا وَغَائِبَهَا، ثُمَّ أَخَذَ الزَّكَاةَ مِنَ شَاهِدِ الْمَالِ عَلَى الشَّاهِدِ وَالْغَائِبِ** **“Ömer İbn Hattab zamanında, Beytu’l Mâl’den sorumlu idim. Zekât zamanı geldiğinde ticaret malları toplanır; onların görüneni ve**

görünmeyenleri hesaplanır; sonra da görünen ve görünmeyen mallardan zekâtları alınır.” [Ebu Ubeyd rivayet etti.]

- Ahmed Müsned’inde, Malik İbn Evs İbn el-Hadesen en-Nasri’den o da Ebu Zer’den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini işittim: **“Devenin zekâtı vardır, koyunun zekâtı vardır, ineğin zekâtı vardır ve Bezz’in zekâtı vardır.”** El-Bezz, ticaret yapmak için hazırlanmış giysilerdir.

Nevevi Mecmu’da, Mühezzeb’in şerhinde şöyle demiştir:

(Ebu Zer Radiyallahu Anhu’nun, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini rivayet ettiği hadisten dolayı ticaret malları için zekât gerekmektedir: **في الإبل صدقتها وفي البقر صدقتها وفي البز صدقتها** “**Devede zekât vardır, inekte zekât vardır ve Bezz de zekât vardır.**” Çünkü ticaret, malın geliştirilmesini gerektirdiğinden dolayı hayvanların (sığır, manda ve koyun) ticareti gibi olanların zekâtı da buna dahil edilmiştir... **وفي البز صدقتها** – Fil-Bezzi sadakatuhe “El-Bezz’de sadaka vardır” sözündeki El-Bezz’de; Be fetha ve Ze ile gelmiştir. Bütün râviler aynı şekilde rivayet etmişler ve Derakutni, Beyhaki, Şâfi Radiyallahu Anhu’nun eski ve yeni metinlerinin Ze ile açıklaması, ticari (malların) zekâtının farz olduğunu ortaya koymaktadır... Şâfi Radiyallahu Anhu’nun mezhebinin onun farz olduğu üzerinde ittifak ettiği mensupları arasında meşhurdur...)

İbn Kudâme El-Muğni’de şöyle demiştir:

(İlim ehlinin çoğuna göre, ticari malların değeri üzerinde zekât farzdır. İbn Münzir şöyle demiştir: İlim ehli, ticaretin amaçlandığı mallarda, üzerinden bir yıl geçmesi halinde zekâtının olduğu üzerinde ittifak etmiştir... Ebu Davud bize, Semura İbn Cündeb isnadıyla şunu rivayet etmiştir: **“Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize, alışveriş için hazırladığımız şeylerin zekâtını vermemizi emrederdi.”** Derakutni, Ebu Zer’den Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle derken işittiğini rivayet etmiştir: **في الإبل صدقتها وفي البقر صدقتها وفي البز صدقتها** “**Devede zekât vardır, inekte zekât vardır ve Bezz de zekât vardır.**” El-Bezz’in “Ze” ile geldiğini, onun (zekâtının) aynı (malın bizzat kendisi) için farz olmadığı üzerinde ihtilafın olmadığını ve (zekâtının) değeri üzerinden farz olduğunun sabit olduğunu söylemiştir. Ebu Amra Bin Hammas, babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ömer İbn Hattab bana emretti ve şöyle dedi: Ey Hammas, malının zekâtını ver. Bunun üzerine ben, ok kuburlarından ve dibağlı derilerden başka malım yoktur dedim. Bunun üzerine Ömer: Onların değerlerini tespit et, sonra da zekâtını ver dedi. İmam Ahmed ve Ebu Ubeyd rivayet etmiştir.) Bitti.

Beyhaki Sünen-i Kübra’da şöyle demiştir:

(Fakih Ahmed İbn Muhammed İbn Hâris bize rivayet etti, el-Hâfız Ali İbn Ömer rivayet etti, Ebu Bekir en-Nisaburi rivayet etti, Ahmed İbn Mansur rivayet etti, Ebu Asım Musa İbn Ubeyde’den rivayet etti, İmran İbn Ebu Enes Malik İbn Evs İbn el-Hadesen’den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Osman’ın yanında otururken Ebu Zer ona geldi ve hadisi zikrederek şöyle dedi: Dediler ki: Ey Ebu Zer, bize Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’den (bir şey) haber ver. O da dedi ki: Allah’ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in şöyle dediğini işittim: **في الإبل صدقتها، وفي العنم صدقتها، وفي البقر صدقتها، وفي البز صدقتها** “**Devenin zekâtı vardır, koyunun zekâtı vardır, ineğin zekâtı vardır ve Bezz’in zekâtı vardır.**” El-Bezz’in, Ze ile olduğunu söylemiştir.) Bitti.

Altın nisab veya gümüş nisab miktarına ulaştığı zaman ve üzerinden de bir yıl geçtiğinde ticaret mallarından zekât vermek farzdır.

Bir tüccar, başlangıçta nisab miktarından az bir mal ile ticarete başlar ve üzerinden bir yıl geçtikten sonra elindeki mal nisab miktarına ulaşırsa böylesi bir mala zekât yoktur. Çünkü nisabın üzerinden bir yıl geçmemiştir. Ancak, nisab miktarına ulaşan malın üzerinden tam bir yıl geçtikten sonra zekât vermek farz olur.

Bir tüccar, bin dinar gibi nisab miktarını aşan bir meblağ ile ticarete başlar ve yıl sonunda ticareti gelişir, kâr elde eder ve değeri üç bin dinara ulaşırsa o kimsenin üzerine bin dinar

üzerinden değil üç bin dinar üzerinden zekât vermek farz olur. Çünkü malın gelişen kısmı da anaparaya aittir. Zira anaları ile beraber hesap edilen ve zekâta tabi olan koyun ve keçi yavrularında olduğu gibi anaparadan elde edilen kâr, asıl mal gibidir. Maldan elde edilen kâr da böyledir. İster deve, sığır, koyun gibi aynı olarak zekâtı verilmesi gereken mallardan olsun isterse elbise, imalatlar, arsa, bina gibi zekâtı ayrı olarak verilmesi farz olmayan mallar cinsinden olsun üzerinden bir yıl geçtikten sonra tacir; ticaret mallarının değerini tespit eder, onların tamamını altın veya gümüş gibi tek bir değerden hesaplar ve malının değeri altın veya gümüşün nisab miktarına ulaşırsa ticaret mallarından %2,5 oranında zekât verir. Malından zekât vermesi gereken dönemde, eğer kendisi için daha kolaysa kullanımda olan para üzerinden zekâtını vermesi de caizdir. Aynı şekilde koyun, sığır veya elbise ticareti yapan bir kimsenin vermesi gereken zekâtın değeri bir koyun veya sığır veya bir elbise değerinde ise bunları nakit olarak vermesi caiz olduğu gibi koyun, sığır veya elbise olarak vermesi de caizdir. Zekâtını nasıl vermek isterse öyle verir.

Deve, sığır, koyun gibi aynî olarak zekâtı farz olan ticaret mallarının zekâtı da, ticaret mallarının zekâtı gibi olup otlanan hayvanların zekâtı gibi değildir. Çünkü bu malları elde bulundurmaktan maksat, sahip olmak değil, bunların ticaretini yapmaktır.

Bu şeri vakıanın anlaşılmasıyla, sorunuzun cevabı şu şekilde olur:

a- Ticari malları, piyasa fiyatlarıyla, yani zekât zamanı geldiğinde satış değeri üzerinden değerlendirmelisiniz. Çünkü bu malların gerçek değeri budur. Dolayısıyla alış fiyatı üzerinden değerlendiremezsiniz. Çünkü bu, malın gerçek fiyatını ifade eden piyasa fiyatından daha az veya daha çok olabilir. Bu nedenle itimat edilmesi gereken, piyasa fiyatıdır.

b- Satıcı toptancı ise, o zaman mallarını toptan satış fiyatı üzerinden değerlendirir. Şayet perakende satıyorsa, perakende fiyatı üzerinden değerlendirir. Eğer toptan ve perakende satışları arasını karıştırıyorsa, iki satış arasındaki oranı alır ve ona itimat eder. Yok eğer malların yarısını toptan, diğer yarısını da perakende olarak satıyorsa, malların yarısını toptan ve diğer yarısını da perakende olarak değerlendirir...Böyledir. Çünkü bu, malın değeri hakkındaki gerçeğe en yakın olan ifadedir.

c- Mallar, tüccarın bulunduğu ülkeye göre değil, buldukları ülkedeki piyasa fiyatlarına göre değerlendirilir. Çünkü bulunduğu ülkedeki piyasa fiyatı gerçek değerine daha yakındır.

d- İster durgunluk olsun isterse olmasın zekât çıkarılmak istendiğinde malların tamamı değerlendirilir. Çünkü eşyaların aslı, paradır... Durağan mallar, zekâtın çıkarılması için üzerinden bir yıl geçtiğinde piyasa değeri üzerinden belirlenir ve bu durumda tabi ki onun değeri durağandan önceki değerinden daha azdır. Her yıl bu şekilde yapılır. Çünkü o, mal şeklinde olan bir nakittir. Dolayısıyla her yıl nakitte farz olduğu gibi onun da zekâtı farz olur.

e- Ticari malların zekâtı nakit olarak verildiği gibi aynî maldan verilmesi de caizdir. Dolayısıyla verilmesi farz olan 2000 olup bir malın fiyatı da 500 ise, zekât veren kimse yanında bulunan ticari mallardan 4 tanesini zekât olarak verebilir. Nitekim bu, durağan mallar için uygun bir çıkış olabilir. Böylece zekât, nakitten değil de maldan çıkmış olur. Böyle olduğu zaman zekât verenin de maslahatı gözetilmiş olur.

Bu meselede racih olan görüşüm budur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.] Bitti.

Ticaret için hazırlanmış bal ve değerli taşlar ile aynı şekilde diğer ticaret mallarının zekâtını verirken nasıl davranılmasını gerektiğini göstermek için cevabın tamamını aktardım...

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 27 Rabi'u'l Evvel 1442

M. 13/11/2020

Cevaba, emirin aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4079/>